

kevésbé meggyőzőek. Mondhatni minden egyes megoszlásból – hasonló szakszerűlenséggel – éppen az ellenkező következtetést is le lehet vonni. Hogyha nem kérdőívvvel dolgozik a szerző, hanem akár félelnyi mélyinterjút elemez, gondolatébresztő képet kaphattunk volna arról, hogyan élik át ezek az iskolázatlan, premre szorult, gyakran kétségbeesett fiatalok az Istenhez, az egyházhoz, Jézus Krisztushoz való viszonyukat, miért imádkoznak és mit imádkoznak, miben jelent-jelenthet támaszt számukra az istenhit vagy a valóság. Így azonban ugyanezekre a kérdésekre felszínes és sematikus válaszokat kapunk. Jószerével annyit tudunk meg, hogy nem összetettebbek, árnyaltabbak érzelmeik, gondolataik e téren sem, mint amilyen várható volt műveltségük és életútjuk alapján.

Ami végül is a könyvet érdekessé teszi, az a vallási nevelés lehetséges funkciójának kijelölése és módszereinek vázolása. Az ún. "címzett-orientált lelkipásztorság" leírását tartalmazza a harmadik fejezet. A recenzensnek úgy tűnik, a vallási nevelés egyfajta csoportos vagy egyéni pszichoterápia szerepét töltheti be a szocializációs deficitiek korrigálásával. Növeli a bizalmat, az önérték tudatát, felkelti az együttérzést, megtanítja a fiatalokat önmagukra és társaikra figyelni, elmélyedni, érzékennyé tesz elvont értékekre. Sajnos nincsen arra vonatkozó adat a könyvben, milyen sikert és kudarcot hoztak eddig a hasonló próbálkozások. Inkább elméleti szinten, a megfelelő módszerekkel és megfelelő lelkipásztorokkal szembeni követelmények leírásából kapunk képet arról, hogyan kellene működni ennek a pedagógiának. Az itt megfogalmazott célokkal csak egyetérteni lehet, ahogyan azzal is, vállaljanak az egyházak nagyobb szerepet a prevencióban, a családgondozásban, az intézetben nevelkedő gyermekek szocializációjában.

A könyv egy sorozat első köteteként jelent meg (*Forum zur Pädagogik und Didaktik der Religion*). Azt hiszem, amennyire szerencsés, hogy ez a tematika helyet kap a magyar pedagógiai ismeretekben és gondolkodásban, annyira kétes, hogy éppen e sorozat darabjaiért fizeti meg bárki a borsos árat (1735 Ft). Egyelő-

re inkább az alpművekkel kellene megismerkednie a magyar érdeklődőnek.

(Hans-Jürgen Koervers: *Jugendkriminalität und Religiosität. Untersuchungen zur Religiosität delinquenten Jugendlicher und Perspektiven einer präventiven religiösen Erziehung*. Weinheim, Deutscher Studien Verlag, 1988. 279 p.)

Forray R. Katalin

Független iskolák, független gondolkodók

Ismét egy könyv a magániskolákról. A San Francisco-ban idén megjelent 400 oldalas munka – ízléstelen lila borítója mellett – elsősorban szellemi izgalmakat ígérő szerzőgárdájával vonzza magára figyelmünket.

A kötet témája sokat ígérő, hiszen az Egyesült Államok állami-önkormányzati oktatásügyének válságával párhuzamosan egyre nő az érdeklődés a korábban csak megtúrt magániskolák iránt. Amíg a múlt századi demokratikus-egyenlőségelvű politikák egységes állami-önkormányzati oktatási rendszer kiépítésére törekedtek, az "elitista" és "hazafiatlan" magániskolák gyakran válhattak egy-egy "erkölcsi keresztshadjárat" célpontjává. Az igazi változást a 80-as évtized általános válságérzetét megfogalmazó reagani politika hozta meg: a politikusok hirtelen fordulattal a konzervatív éthoszú, minőségelvű magániskolákat állították példaképül az állami-önkormányzati iskolák elé. Tehették ezt azért is, mert időközben az állami-önkormányzati iskolarendszer legválságosabb pontjain megindult megújulási kísérletek nyomán az iskolák fokozatosan magán-jellegűvé "színeződnek át". Például a kelet-harlemi önkormányzati iskolaügy összeomlása után olyan, a korábnál függetlenebb intézmények (*magnet school*) alakultak, amelyek versenyképes és egyedi képzési profil kialakításával, valamint konzervatív, teljesítményelvű éthosszal próbálják megújítani a helyi oktatást. A nagyvárosi iskolák függetlenedése (igazgatói és szülői ellenőrzés alá helyeződése) az állami-önkormányzati és a magániskoláztatás kö-

zötti választóvonalak elmosódásával járhatnak.

A korábban mellőzött, majd példaképpé váló magániskola azonban – néhány közkeletű mítosz és tévképzetet leszámítva – alig ismert az amerikai közgondolkodás számára. Bármilyen meglepően is hangozhat, de a magániskolák országos szövetsége csak az idén kezdett szerveződni az Egyesült Államokban.

Külön érdekesség, hogy az amerikai magániskolák felértékelésének szükségességét 1989 utáni lengyel és más közép-európai példákkal támasztja alá egy szerző (25. p.).

A jó érzékkel piacra dobott könyv ennek a megújuló érdeklődésnek kíván megfelelni. Szerzői között található iskolaigazgató, újságíró, szakértő, állami oktatáspolitikus, szakszervezeti vezető és elismert író.

A magániskolák mibenlétét tárgyaló első fejezetben a szerkesztő *Pearl Rock Kane* a következő hat pontban foglalja össze a magániskola legfontosabb ismérveit: az iskolát választott testület vezeti (1), a tandíjából és külső támogatásból élő intézmény pénzügyileg független (2), önálló tanterv alapján (3), gondosan szelektált diákokkal (4) és tanárokkal (5), viszonylag kis méretű intézményben (6) dolgozik. *Diane Ravitch* a magánoktatás ártértékelésének rövid történetét adja, *Richard Barlieri* pedig a magániskola mítosza mögött megbúvó valóság rendkívüli sokszínűségére figyelmeztet. *Kendra Stearns O'Donnell* a bentlakásos iskolát, *Richard A. Hawley* a fiúiskolát, *Rachel Phillips Belash* tanulmánya pedig a leányiskolát "támasztja fel", korszerű szakmai érveléssel taglalva erőnyeiket. A fejezet tartalmi egyensúlyát két magániskola koedukációs átalakulásának mértéktartó, nyereségeket és veszteségeket egyaránt mérlegelő leírása teremti meg. További tanulmányok szólnak a magániskolák marketingtevékenységéről és az iskolafelhasználók társadalmi háteréről.

A magániskolák oktató-nevelőmunkájának szentelt második fejezet egy névtelenségbe burkolózó massachusettsi iskolaigazgatónak a bentlakásos magániskola és a külvilággal kapcsolatot tartó fiatalok értékkonfliktusait taglaló elbeszéléssel kezdődik. *P.R. Kane* és *John B. Mason* tanul-

mánya az egyöntetűen színvonalas egyetemi végzettséget tekintve a magániskolai tanárság teljesítményelvű, kollegiális légkörű világát fenntartó legfontosabb erőnek. *John Irving*, a sikeres író viszont exeteri diákéveinek léleknyomorító hatásáról számol be. *Z. Vance Wilson* egykori magániskolai tanár arra az érdekes megállapításra jut, hogy a magánintézmények tantervi szabadságuk ellenére is meglepően azonos tantervekkel dolgoznak. A fejezetben szó esik még a bontott csoportos tanítás előnyeiről, a művészeti és sportoktatás nevelő hatásáról, a konzervatív, teljesítményközpontú személyiségfejlesztés "felfedezéséről", valamint a magániskolák és a hátrányos helyzetű kisebbségek viszonyáról.

A harmadik fejezet szerzői arra tesznek kísérletet, hogy felmérjék a magániskolák és az állami-önkormányzati oktatási rendszer kölcsönhatásának lehetőségeit. *John Chubb* és *Terry Moe* politikakutatók az állami-önkormányzati oktatásügyi privatizálását javasolják a szabad iskolaválasztás, az iskolai autonómia és a szülői beleszólás kiépítésével. *Albert Shanker*, az Amerikai Tanárszövetség elnöke ellenzi a piacosítást, és a demokratikus (önkormányzati) ellenőrzés fenntartását javasolja. *Bill Honig* Kalifornia Állam oktatáspolitikájának irányítója szerint a piac káoszhoz, korrupcióhoz és az esélyegyenlőség felszámolásához vezetne. Honig – saját reformját ismertetve – jobb tanterveket, magasabb pedagógusbéreket, hatékonyabb adat-szolgáltatást, nagyobb társadalmi beleszólást és ösztönözőbb felügyeletet tart szükségesnek. *Deborah Meier*, egy New York állambeli önkormányzati iskoláról írva a szabad iskolaválasztás bevezetésének eredményeit elemzi. Megállapítja, hogy a szülők bevonása nem történt meg, és a közeljövőben ez lesz a helyi oktatáspolitikai egyik legfontosabb feladata.

A tengerentúl sallangmentes, áttekinthető stílusában megírt és szerkesztett könyv tartalmát összefoglalva megállapítható, hogy a kellő időben piacra dobott munka inkább a magániskolák szerepének ártértékelését, mintsem a tudományos elemzések elmélyítését szolgálja majd. A kötet jól ötvözi a nevelői tantörténeteket a népszerű ismeretterjesztéssel, a szociológiai elemzést az oktatáspolitikai vitákkal. Minden

irányban nyitott, jól kiegyensúlyozott tartalma hasznos lehet az állami-önkormányzati oktatás reformjáért küzdő demokraták számára, a konzervatív és minőségelvű nevelést "újrafelfedező" pedagógusoknak, vagy a polgári-protestáns Amerika bomlását és a jórészt színesbőrű kisebbségek térnyerését nyugtalanul szemlélők számára.

(Independent Schools, Independent Thinkers. Szerk.: Pearl Rock Kane. San Francisco, Jossey-Bass Publishers, 1992.)

Setényi János

Közéiskolai teljesítmény. Állami, katolikus és magániskolák összehasonlítása

Vajon jobb minőségű képzést nyújtanak-e a magániskolák, mint az állami iskolák? Valóban hozzájárulnak-e a faji elkülönülés erősítéséhez?

E két alapkérdésnek a megválaszolására e nagyívű monográfia szerzői az empirikus, összehasonlító pedagógia eszközeivel vállalkoznak. Felmérésük hátterében kirajzolódnak azok az éles viták, amelyek a 70-es évtizedben az USA-ban az iskolarendszer eredményeiről, illetőleg kudarcairól, hatékonyságáról, illetőleg hatékonysága növelésének esélyeiről zajlottak. Mindezzel összefüggésben kérdőjeleződött meg egy korábban kikezdetlennek tűnő iskolaszervezési elv: a beiskolázás területi elve, amelyet az Egyesült Államokban az intézményes közoktatás kezdeteitől fogva a demokrácia szellemével leginkább összhangban lévő elvnek tekintettek. Ennek az elvnek az "erózióját" az oktatási rendszer ama fejleményei idézték elő, hogy a középfokú (tehát nem kötelező) oktatásban megindult a más elven szerveződő magániskolák expanziója.

Az idézett kérdések megválaszolása során a szerzők az állami, a katolikus és a magániskolák hozamát hasonlítják össze, fő mutatóul a tanulóknak az alapvető kulturális technikákban (szövegértés, szókincs, matematika) nyújtott teljesítményt, illetőleg a tanulók viselkedésének

egészében megnyilvánuló iskolai adaptáció színvonalát választva.

A könyv hipotéziseinek megfogalmazásában, adatfelvételében és adatfeldolgozásában, értékelő megállapításainak dokumentálásában, a magas szintű szakmai hozzáértés szellemében és nyelvén szól, s bizvást beleillik az összehasonlító teljesítményméréseknek abba az imponáló sorozatába, amelyeknek eleddig legrangosabb teljesítményét a nemzetközi IEA vizsgálatok képviselték. A szerzők vállalkozásának sajátossága, hogy adataik empirikus bázisát egy olyan, a középiskolák 2. és 4. évfolyamába járó tanulók teljesítményeit elemző jelentés (*High School and Beyond*) képezi, amelyben a kutatói szándék társadalompolitikai irányultságú. Azaz, az abban megfogalmazott kérdések azok köré a csomópontok köré szerveződnek, amelyek a magániskolákat érintő politikaformálásra vonatkoznak. Ebből következően – amint a kötetben olvashatjuk – a minta megtervezése és az adatfelvételi eszköztár kialakítása korántsem tekinthető optimálisnak. Mindezzel együtt ez az adatbázis nyújtotta az elérhető legteljesebb információt a szóban forgó összehasonlítás szempontjából.

A különböző szektorokhoz tartozó képzőintézmények iskolanagyság és földrajzi elhelyezkedés szerinti bemutatása (2. fejezet) után a szerzők jellemzik a vizsgálatba bevont iskolák tanulóiifjúságának összetételét etnikai, felekezeti és gazdasági háttér szerint (3. fejezet), majd elemző módon számbaveszik a vizsgált iskolákban rendelkezésre álló forrásokat (tantervek, tárgyi feltételek, speciális kínálatok, a tantestület szervezeti felépítése stb., 4.-5. fejezet). E független, illetőleg közvetítő változók leírása, bemutatása után kerül sor a vizsgálat komplex függő változójának: a tanulói teljesítményeknek az elemzésére.

A már említett 70-es évtizedben zajló oktatáspolitikai vitákban hangsúlyosan jelenik meg a képzésben a magánszektor, támadó és támogató érvek keresztüztüében. A kötet szerzői abból indulnak ki, hogy mind a pro, mind a kontra érvek főként empirikusan nem vizsgált értékpremisszákra támaszkodnak. Így feladatuknak azt tekintik, hogy a reprezentatív összehasonlító teljesítményvizsgálatok adatainak